

HALKLA İLİŞKİLER LİSANS EĞİTİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET DERSLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Sevil BAL²

ÖZET

Halkla ilişkiler eğitimi konusundaki çalışmalar; Dünya’da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Türkiye’de ise 20. yüzyılın sonlarından bu yana sürdürülmektedir. Bu kapsamda literatürdeki eğilimin “halkla ilişkiler disiplininin mesleki ve teknik yeterliliklerinin kazanımı” üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Buna karşın; halkla ilişkiler eğitiminde müfredattaki dersler üzerinden toplumsal cinsiyet konusuna odaklanan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Diğer yandan halkla ilişkiler lisans eğitimleri boyunca, öğrencilerin gündelik ve mesleki yaşamlarına alternatif bir bakış açısı sunabilme açısından “toplumsal cinsiyet” derslerinin mevcut durumu ve geleceği üzerine düşünmek anlamlıdır. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı; Türkiye’deki halkla ilişkiler lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet derslerinin görünürlüğüne ilişkin bir çerçeve oluşturmak ve halkla ilişkiler lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığını bölüm dersleri ve öğrenci değerlendirmeleri açısından irdelemektir. Çalışmada lisans programları incelemelerinde içerik analizi ve öğrencilerle gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakat tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’deki halkla ilişkiler lisans eğitimindeki müfredat bünyesinde toplumsal cinsiyet derslerinin niteliksel ve niceliksel olarak sınırlı bir görünüm arz ettiği, bölüm öğrencilerinin toplumsal cinsiyet derslerinin açılması ve halihazırdaki derslerde tartışılmasını eleştirel bir bakış açısı kazanma noktasında önemli buldukları ve atölyeler, konferanslar gibi teorik ve pratik farkındalık çalışmalarının da lisans ders programının kapsamına dahil edilmesi gibi alternatif öneriler sundukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Halkla ilişkiler, lisans eğitimi, toplumsal cinsiyet.

AN EVALUATION OF GENDER LECTURES TO THE PUBLIC RELATIONS UNDERGRADUATE

ABSTRACT

Studies about public relations education have been continuing since the first half of twentieth century in the World and since the last half of twentieth century in Turkey. In this context, it is seen that the trend in the literature is focuses on earnings of professional and technical qualifications of public relations department. However, there is a limitation of research which is focusing on gender issues through curricular lessons in public relations undergraduate education. On the other hand, it is meaningful to think about the current state and future of "gender" courses in terms of providing an alternative viewpoint to the daily and professional lives of the students throughout the undergraduate education. Move from this point, the aim of study is, create a framework for visibility of gender courses in public relations and to examine awareness of gender in terms of courses and students' evaluation in public relations undergraduate education. In this study, it was used to content analysis to undergraduate programme study and semi-structured interview with students. At the end of the study it was seen that the gender courses are qualitatively and quantitatively limited. Also from the view of students, opening of new gender classes and create an area for debate in current courses are important for gaining critical perspectives and it has been seen that the students have offered alternative proposals such as theoretical and practical awareness activities such as workshops

¹ Bu çalışma, “TÜBİTAK 2211 Doğrudan Doktora Burs Programı” tarafından desteklenmektedir.

² Araştırma Görevlisi, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye. sbal@baskent.edu.tr

and conferences are included in the undergraduate curriculum.

Keywords: Public relations, undergraduate education, gender.

GİRİŞ

Halkla ilişkiler eğitiminin bir araştırma konusu olarak gündeme gelmesi ve eleştirel feminist yaklaşımın argümanlarıyla ilişkilendirilebileceği ortak bir zeminin oluşmaya başlaması, bir anlamda bir bütün olarak halkla ilişkiler alanında da yansımalarını bulan, ilerlemeci, evrimci, pozitivist metodoloji ile tanımlanan egemen anlatının karşısında ortaya çıkan “eleştirel paradigma”nın gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Halkla ilişkiler disiplininin eğitim başlığını da ele alarak gelişen böyle bir eleştirel okumanın ortaya çıkışı, 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başlangıcıyla birlikte egemen araştırma geleneğini, dönemin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bağlamının ihmal edildiği vurgusuyla temellendirmektedir (Yamanoğlu vd., 2013, s.21).

Dünyada ve Türkiye’de halkla ilişkiler eğitimi konusunda geçmişten günümüze gerçekleştirilen çalışmalar ve uygulamalar değerlendirildiğinde, gerek bir bütün olarak eleştirel paradigmanın, gerekse bu çalışma kapsamında üzerinde durulacak eleştirel feminist yaklaşımın bu alanda hangi “boşlukları” doldurduğunu veya ne tür yetersizlikleri vurgulamaya yönelik bir çaba içerisinde olduğunu görebilmek mümkündür. Böyle bir çabayı özellikle başlangıç itibarıyla 1970’lerde aktivist bir takım uygulamalarıyla görünürlük kazanan ikinci dalga feminizmin akademiyle kurduğu bağlantı çerçevesinde açıklamak mümkündür. Bu durumun bir uzantısı olarak ikinci dalga feminizm, akademik ortamda bilimsel olarak tanımlanan -fakat aslında eril, pozitivist ve olmakla eleştirilmesi gereken- konu, metot veya paradigmalara, eleştirel bir feminist bakış açısını dahil etmeye çalışarak, bu tür bir farkındalığın akademiye oluşturulma gereksinimine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla halkla ilişkiler disiplini ve diğer pek çok disiplinde de bugün yansımalarını gördüğümüz eleştirel feminist perspektife sahip akademik çalışmaların veya lisans programlarının ders müfredatlarındaki değişikliklerin belirgin bir başlangıç gerekçesi olarak, ikinci dalga feminizmin yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana akademiyle kurduğu sistemli ilişkiler gösterilebilir.

Eleştirel feminist literatürün eleştiri noktalarından ilkinin oluşturduğu vurgu, halkla ilişkiler eğitimi konusunda gerçekleştirilen toplantılar ve oluşturulan metinlerin “niteliğiyle” ilişkilendirilebilir. Çünkü dünyada halkla ilişkiler eğitimi konusunda yapılan çalışmaların başlangıcı, 1946 ve 1950 tarihlerinde gerçekleştirilen UNESCO konferanslarında alınan “genel kültür ve mesleğe ilişkin teknik yeterlilikleri kazanan profesyoneller yetiştirmek” amacıyla belirginleşen bir eğitim programının oluşturulması kararı alınmıştır (Yamanoğlu vd., 2013, s.65-66). Ardından 1970’lerin sonunda ABD Halkla İlişkiler Enstitüsü Eğitim Komitesi ve IPRA’nın ürettiği “Gold Paper 4 ve 7” numaralı dökümanlarıyla yükseköğretim kurumlarında verilecek lisans eğitiminin bu “teknik ve uygulamalı becerilerin kazandırılmasına yönelik” içerik çalışmaları sürdürülmüştür. 1987’ye gelindiğinde ise, “Lisans Halkla İlişkiler Eğitimi İçin Tasarı” başlıklı rapor yayınlanmış ve 544 halkla ilişkiler uygulayıcı ve eğitimcisinin “halkla ilişkiler eğitimi için ne önemlidir?” sorusu kapsamında yaptıkları araştırmada; halkla ilişkiler ilkeleri, teorisi, uygulamaları ve staj gibi konular halkla ilişkiler eğitimi için önemli içerikler olarak saptanırken, (L’Etang ve Pieczka, 2002 ve Toth, 1999’dan aktaran Becerikli, 2004, s.194-195) bu alana ilişkin lisans öğrencilerine gerek meslek yaşamlarında gerekse çalışacakları departmanlar ve üretecekleri ürün/hizmetlere yönelik bir toplumsal cinsiyet farkındalığı kazandırılması konusu, bir “gereklik” olarak bu kapsamda kendine yer bulamamıştır. Van Leuven (1999, s.80-81) ve Miller ve Kernisky’nin (1999, s.89) halkla ilişkiler öğrencilerinden beklenen yeterlilikleri

tanımladıkları³ çalışmalarında, halkla ilişkiler eğitiminde karşı karşıya kalınan aynı toplumsal cinsiyet bakış açısından mahrumiyet durumuyla karşılaşılmaktadır. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat burada öne çıkan tespit; halkla ilişkiler eğitimi konusunda yapılan ilk araştırma ve çalışmalar incelendiğinde, toplumsal cinsiyet farkındalığının lisans ders müfredatlarının bir parçası haline getirilmesi ve bu yönde bir farkındalığın oluşturulmasına yönelik herhangi bir çabanın mevcut olmamasıdır.

Üzerinde durulması gereken ikinci bir husus da, eleştirel feminist teorinin halkla ilişkiler disiplinine sunduğu katkının belirli araştırma konularına odaklanmasıdır. Özellikle halkla ilişkiler disiplinindeki toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin eleştirel bakış açısının eksikliği⁴, halkla ilişkiler çalışanlarının koşulları, çalışma yaşamında cam tavan ve gettolaşma ve halkla ilişkiler meslek niteliklerinin eleştirel feminist çalışmalar açısından anlamı⁵ gibi konulardaki çalışmalar, halkla ilişkiler ve feminist yaklaşımların kesişim noktasını oluşturan ana metinler haline gelmiştir. Buna karşın, halkla ilişkiler alanındaki lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığının dersler aracılığıyla görünür kılınması, bu bakış açısının bir eğitim politikası olarak derslerde yer bulabilmesi, lisans eğitimindeki bu dersler aracılığı ile öğrencilerin gelecekteki meslek ve sosyo-kültürel yaşamlarında karşılaşılabilecekleri cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamalara karşı bir direniş mekanizması oluşturması gibi konu başlıklarını ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu tür çalışmalarda dersleri odak noktasına yerleştiren bir araştırma formu oluşturulabileceği gibi, böyle dersleri almış, almakta olan veya almak isteyen lisans öğrencilerinin bu dersler yoluyla kazandırma potansiyeli sorgulanan toplumsal cinsiyet farkındalığı hakkındaki düşüncelerini ele alan araştırmaların yapılması da önemlidir. Böyle bir araştırma kurgusuna yakınlaşan akademik çalışmalardan ilki Sha ve Toth tarafından 2005 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, henüz çalışmaya başlamamış Amerikan Halkla İlişkiler Derneği'ne üye olan 566 halkla ilişkiler öğrencisinin, hali hazırda var olan eğitim sistemini, müfredat ve ders içeriklerini, iş yaşamlarında karşılaştıkları cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamalarla baş etmek için uygun bulmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırma, Andsager ve Hust'un (2005) Washington State Üniversitesi'ndeki 113 halkla ilişkiler bölümü öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, öğrencilerin lisans dönemi boyunca aldıkları halkla ilişkiler eğitiminin, gelecek beklentileri ve toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin hakim kalıp yargılara karşı alternatif bir duruş ortaya koymalarına katkı sunmanın aksine, bu rol ve kalıp yargıları yeniden üretecek şekilde iş yaşamına geçişi bekledikleri sonucuyla karşılaşılmıştır (aktaran Becerikli, 2008, s.303). Farmer ve Waugh'un 1999'daki 430 halkla ilişkiler öğrencisiyle yürüttüğü benzer bir çalışmada ise, kadın halkla ilişkiler öğrencilerinin aldıkları eğitimin, erkeklere oranla daha az ücret alma, geç terfi alma gibi sorunlara yönelik çözüm üretme noktasında bir karşılığı olmadığı görülmüştür.

Türkiye'deki halkla ilişkiler eğitime yönelik düzenlemelerin oluşturulma sürecinde de benzer bir işleyiş söz konusudur. İlk olarak 1965'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksekokulu'nda başlayan "halkla münasebetler" bölümü lisans eğitime ilişkin program, bu fakülte tarafından oluşturulan komisyon ile turizm, takdim, tanıtma ve pratik çalışmaları kapsayan bir içerikle oluşturulmuştur. Bir diğer deyişle, eğitimin mesleki ve

³ Bu çalışmaya göre halkla ilişkiler bölümü öğrencilerinden beklenen yeterlilikler "Teori, ilke ve uygulamalarda yetkinlik", "kullanılan tekniklere hakimiyet", "planlama ve değerlendirme için araştırma yetkinliği", "halkla ilişkiler stratejileri ve örnek olay çalışmaları konusunda yetkinlik" ve "staj deneyimi" olarak ifade edilmiştir (aktaran, Yıldırım Becerikli, 2004: 198-199).

⁴ Örneğin Byerly (1993) halkla ilişkiler disiplininin gelişim süreci içerisinde toplumsal hareketle ilişkin ayrıcalıklı bir yer vermekte ve halkla ilişkilerin yalnızca Barnum, Lee, Bernays gibi "büyük babalar"ın çalışmalarıyla sınırlandırılmayacağını, toplumsal mücadeleler içerisinde adları hiç bilinmeyen kadınların da halkla ilişkiler alanının gelişimine katkıda bulunduğunu öne sürerek 19. ve 20. yüzyıllar arasındaki süfret hareketinin propaganda kampanyalarını örnek göstermektedir (aktaran Yamanoglu vd., 2013, s.22).

⁵ Bu konu başlığında Grunig Toth ve Hon'un (2000). "Halkla İlişkilerde Feminist Değerler" başlıklı çalışması örnek gösterilebilir.

uygulamalı biçimine verilen önemin altı çizilmiş, toplumsal cinsiyet bakış açısının oluşturulmasına yönelik herhangi bir uygulamayla karşılaşılmamıştır⁶. 1988'den itibaren halkla ilişkiler ve tanıtım adını alan ve 1992'de İletişim Fakültesi bünyesine dahil edilen bölümün kapsamı da böylece 'kamu yönetimi' odağından, daha geniş kapsamdaki konu ve sorunsalların tartışılabileceği bir "iletişim" çatısına kavuşmuştur⁷ (Yamanoğlu vd., 2013, s.71 ve s.80). Dolayısıyla bu uygulamanın bir anlamda, halkla ilişkiler alanındaki ders müfredatlarının toplumsal cinsiyet vurgusunu da dahil edecek şekildeki dönüşümü mümkün kıldığını söylemek mümkündür. Yeni toplumsal hareketler kapsamında feminist kanadın görünürlüğünün artması ve feminist akademik çalışmaların Türkiye'deki pek çok disiplinde bir takım araştırma konularının öznesini oluşturmaya başlamasıyla birlikte; özellikle 1990'lardan itibaren, bu alan üzerine gelişen akademik literatür ve akademisyen sayısında da görünür bir artış meydana gelmiştir. Fakat diğer yandan, Türkiye'de doğrudan halkla ilişkiler eğitimi eleştirel feminist bir bakış açısıyla değerlendirerek halkla ilişkiler lisans öğrencilerinin bu konudaki farkındalıkların odaklanan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu noktada halkla ilişkiler eğitimi konusuna odaklanacak ileri dönem çalışmalar için böyle bir çerçeveye yakın iki araştırmadan söz edilebilir.

Bunlardan ilki, "Türkiye'deki Lisans Düzeyindeki Halkla İlişkiler Eğitime İlişkin Bir Değerlendirme" (2004, s.206-207) başlığıyla Sema Yıldırım Becerikli'ye aittir. 17 üniversitedeki halkla ilişkiler lisans müfredatı ve ders içeriklerinin incelediği çalışmasının sonucunda Becerikli, halkla ilişkiler bölümünde yer alan analiz ve eleştirel düşünme ve nitel yöntem kullanan derslerin sayıca azlığının göze çarptığını ve halkla ilişkiler alanının pozitivist bilgi birikimine dayalı bir araştırma pratiğini izlediğini ifade etmektedir. Bu kapsamda düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet bakış açısının bu eğitim programı kapsamında yer bulması, bir anlamda eleştirel metodolojinin bu alanda görünürlük kazanması ile bir anlamda yakından ilişkilidir. Dolayısıyla bu tür çalışmaların sınırlılığını vurgulamak ve ders müfredatlarının hali hazırdaki durumunu ortaya koyması açısından çalışma, doğrudan toplumsal cinsiyet konusunu ele alacak diğer çalışmalar için bir öncül veri kaynakları sunmaktadır.

Konusu itibariye bu çalışmanın anahatlarını daha net bir biçimde tartışmaya açan; fakat araştırma odağını iletişim fakültesi olarak genişleten önemli bir çalışma da İncilay Cangöz'e (2013, s.43) aittir. Cangöz, iletişim çalışmaları kapsamındaki medya araştırmalarında kadınların temsili ve şiddet konusunun sıklıkla ele alındığını; fakat söz konusu metinlerin, gelecekteki üreticileri olarak üniversite öğrencilerinin kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği veya cinsiyetçi şiddetle mücadele gibi konularla lisans derslerinde ne derece karşılaştıkları ve bu tür bir toplumsal cinsiyet farkındalığıyla donandıklarının üzerinde durulmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla Cangöz çalışmasında, "etik ve politik" bir sorumluluk olarak üniversite öğrencilerinin kadın, şiddet ve medya üçgeninde nasıl bir kavrayışa sahip oldukları sorusunu sormakta ve lisans müfredatının bu konudaki sınırlılığın dikkat çekmektedir. Bu amaçla yaşları 19-25 arasında değişen dört üniversitedeki 349 iletişim fakültesi lisans öğrencisiyle yapılan anketler sonucunda, öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin net bir kavrayışlarının olmadığı ve değerlendirmelerinde medya metinlerinin "hakim okuma"sı ile karşılaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özetle Dünya'da "halkla ilişkiler eğitimi" konusundaki çalışmalar 20. yüzyılın ikinci yarısından

⁶ Türkiye'de halkla ilişkiler bölümü için önerilen ilk ders programı, Basın Yayın Yüksekokulu ders programı ve Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü ders programları listesi için, Yamanoğlu, Hızal ve Özdemir'in (2013) "Türkiye'de Halkla İlişkiler Kurumsallaşma Yılları 1960-1980" kitabını inceleyebilirsiniz.

⁷ Özellikle 1960 ve 1970'lerden itibaren halkla ilişkiler araştırmalarına da yansımaları olacak şekilde, feminist medya araştırmaları çerçevesinde; medyada kadınların temsili, kadın medya çalışanları, cinsiyetçi şiddet gibi konularda pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Saktanber, 1990; Çelenk, 2010; Alankuş, 2012; Tanrıöver, 2012; Savran, 2013). Buna karşın doğrudan halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığı üzerine yapılan bir çalışma bulunmamaktadır.

itibaren halkla ilişkiler literatüründe öne çıkmakta; Türkiye’de de özellikle 20. yüzyılın sonlarından bu yana sürdürülmektedir. Fakat literatürde yer alan söz konusu çalışmaların genel itibarıyla; “halkla ilişkiler disiplininin mesleki ve teknik yeterliliklerinin kazanımı” üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Halkla ilişkiler eğitimine ilişkin olarak planlanan ilk metinlerde ve akademik çalışmalarda toplumsal cinsiyet farkındalığının lisans ders müfredatlarının bir parçası haline getirilmesi ve bu yönde bir farkındalığın oluşturulmasına yönelik herhangi bir çaba mevcut değildir. Buna karşın, halkla ilişkiler alanındaki lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığının dersler aracılığıyla görünür kılınması, bu bakış açısının bir eğitim politikası olarak derslerde yer bulabilmesi, lisans eğitimindeki bu dersler aracılığı ile öğrencilerin gelecekteki meslek ve sosyo-kültürel yaşamlarında karşılaşılabilecekleri cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamalara karşı bir direniş mekanizması oluşturması gibi konu başlıklarını ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, halkla ilişkiler lisans eğitimindeki derslerin ve öğrencilerin bu dersler hakkındaki düşüncelerinin toplumsal cinsiyet farkındalığı taşıyan bir bakış açısıyla değerlendirilerek halkla ilişkiler literatüründe daha fazla yer bulabilmesi önemlidir.

Dünyada ve Türkiye’de örneklerine yer verilen tüm bu araştırmalar mercek altına alındığında, toplumsal cinsiyet konusuna yönelik bir farkındalığın kazandırılmasında halkla ilişkiler eğitimi konusuna odaklanmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konuyu değerlendirirken bizzat halkla ilişkiler bölümü öğrencilerinin bakış açısına başvurmak ise bir diğer gereklilik olarak belirginleşmektedir. Diğer yandan, toplumsal cinsiyet ve eğitim konusunda farklı feminist yaklaşımların öne sürdüğü tartışma düzlemlerinin ve araştırma sorularının⁸ halkla ilişkiler eğitimine ilişkin literatürde henüz kendine yeteri kadar yer bulamadığı aşikardır. Yukarıda sunulan araştırma bulgularıyla birlikte düşünüldüğünde, halkla ilişkiler bölümü öğrencilerinin lisans eğitimlerinde yalnızca toplumsal cinsiyet alanında karşılaşılabilecekleri sorunlara biçimsel olarak işaret etmenin yanı sıra, bu tür zorlukların üstesinden gelme konusunda alternatif yolların tartışılması, dolayısıyla bu eğitim pratiğinin öğrencilerin gündelik yaşamlarında da karşılık bulması önerilmektedir. Ancak böyle bir farkındalık çalışmasının ilk adımları olarak; derslerin adları, diğer ders programlarının haftalık akışlarında yer bulması veya konuya ilişkin ders akış şemalarının oluşturulması gibi biçimsel olarak ifade edilebilecek düzenlemeler de “görünürlük” adına anlamlı bir ilk çaba olarak değerlendirilebilir.

Burada özellikle neden halkla ilişkiler lisans eğitiminin üzerinde durulduğunu da kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Üniversiteler aracılığı ile akademik ve mesleki yeterlilikler kazandırmayı amaçlayan lisans eğitimi, özellikle Türkiye açısından bir mekânsal boyutu da bulunan sistematik bir kuruluş pratiği olarak hala, gençlerin toplumsal cinsiyet konusuyla karşılaşabilme potansiyelinin bulunduğu ve bu konuda farkındalık kazanabildiği ilk ve temel tartışma ortamı olarak değerlendirilebilir. Çünkü Türkiye’de gerek toplumsallaşma süreci, gerekse eğitim sistemi bu tür bir toplumsal cinsiyet farkındalığının kazandırılması gibi bir öğretinin oldukça uzağında kalmaktadır. Bu nedenle halkla ilişkiler eğitiminde eleştirel bir toplumsal cinsiyet farkındalığı oluşturma gereksinimi, özellikle lisans eğitimi sürecinde, öğrenciler açısından çoğu zaman bir “ilk karşılaşma” anlamına gelmektedir. Fakat geniş anlamda bu gereksinim, öğrencilerin halkla ilişkiler eğitimi sonrasındaki mesleki yaşamları, çalışacakları departmanlar ve üretecekleri ürün/hizmetlerde bir bütün olarak toplumsal cinsiyet

⁸Sayılan’ın (2012) çalışmasında vurguladığı biçimiyle, toplumsal cinsiyet ve eğitim arasındaki ilişkiye odaklanan feminist analizler, okuldaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tanıma ve sorunsallaştırma konusunda ortaklaşırken, bu eşitsizliğin nasıl ele alınacağı konusunda farklı görüşlere sahiptir. Örneğin Liberal varsayımlar, eğitim kurumlarının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayarak olumlu bir toplumsal değişime katkı sunacağını savunurken, yapısalci (radikal feminizm, Marksist feminizm, sosyalist feminizm) ve post-yapısalcı analiz, okullardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bir iktidar sorunu (iktidar tanımları farklılaşmakla birlikte) olarak ele almaktadır. Kuşkusuz bu tartışma zemini genişletilebilir; fakat çalışmamız açısından esas nokta; bu yaklaşımların halkla ilişkiler eğitiminin hangi basamağında ne şekilde karşılık bulduğuna ilişkin akademik bir harita sunan bir çalışmanın literatür açısından oldukça önemli bir katkı sunacağını altını çizmektir.

farkındalığı yaratmak, bunun da ötesinde karşılaşılabilecekleri cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamalara yönelik bir mücadele stratejisi oluşturabilmek adına oldukça anlamlı bir çaba olarak belirlenmiştir.

Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki halkla ilişkiler lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet derslerinin biçimsel⁹ ve pratikteki¹⁰ niceliksel ve niteliksel görünürlüğü tartışmaya açmak ve halkla ilişkiler lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığını dersler ve öğrenci değerlendirmeleri açısından irdelemektir. Eleştirel feminist paradigmanın bakış açısıyla halkla ilişkiler eğitimi ele alan daha kapsamlı çalışmalara gereksinim duyulduğuna dikkat çekmek ve bundan sonraki çalışmalar için bir başlangıç noktası oluşturmak çalışmanın diğer amaçları arasındadır.

Bu amaç kapsamında araştırmada yanıtları aranan sorular şunlardır:

- Lisans öğrenimi sırasında gençler, toplumsal cinsiyet farkındalığı kazanabilecekleri derslerle ne kadar karşılaşabilmektedir?
- Bu dersleri alan öğrenciler ne gibi kazanımlar elde etmektedir? Bu öğrencilerin toplumsal cinsiyet konusundaki değerlendirmelerinde bir farkındalık görülmekte midir?
- Lisans öğrencileri bu tür dersleri, gelecekteki meslek yaşamları için önemli/gerekli bulmakta mıdır?
- Lisans öğrencileri bu tür dersleri, sosyo-kültürel yaşamları için önemli/gerekli bulmakta mıdır?
- Gençler, lisans eğitimleri boyunca toplumsal cinsiyet konusundaki derslerin sayılarının veya niteliklerinin artırılmasına ilişkin olarak ne düşünmektedir?

Çalışmanın yöntemine ilişkin olarak; araştırmada içerik analizi ve mülakat tekniğinin birlikte kullanıldığı ve çalışmanın bulgularının iki aşamada elde edildiği söylenebilir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak 2017 ÖSYM Yerleştirme Kılavuzu'nda taban puanları başarı sıralamasından yararlanılarak ilk on sırada yer alan Türkiye'deki halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinin bir listesi çıkartılmıştır. Ardından bu on bölümün resmi internet sitelerinde ilan edilen ders programları, ders tanımları ve içerikleri "cinsiyet/toplumsal cinsiyet", "feminizm/feminist metodoloji", "LGBT" gibi anahtar sözcükler esas alınarak taranmıştır. Ayrıca bu dersler; tüm müfredat içerisindeki sayıları, zorunlu ve seçmeli statüleri, dersin doğrudan toplumsal cinsiyet konusunda verilip verilmediği ve diğer derslerde toplumsal cinsiyet konusunun dönemlik ders planında kaç hafta ve hangi konu başlıklarıyla yer aldığı gibi çeşitli alt başlıklarla da incelenmiştir. Elde edilen bulgular bir genelleme amacından ziyade, çalışmaya yönelik bir art alan oluşturmak amacıyla kullanılmıştır.

Türkiye'deki halkla ilişkiler lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet derslerinin görünürlüğüne odaklanan bu genel çerçeve oluşturulduktan sonra, çalışmanın devamında bu derslerin görünürlüğünün niteliksel bir değerlendirmesini yapmak amacıyla, 2017 ÖSYM Yerleştirme Kılavuzu sıralamasından hareketle, halkla ilişkiler ve tanıtım bölümleri arasında ilk beş sıradaki

⁹Derslerin biçimsel özellikleri kapsamında ders müfredatlarında doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersinin bulunup bulunmadığı, diğer dersler kapsamında bu konuya bir alt başlık olarak bir iki haftalık ders akış şemasında yer verilip verilmediği veya ne kadar yer verildiği, bu tür derslerin hangi adlarla açıldığı, araştırma kapsamında incelenen kaç üniversitede doğrudan/dolaylı olarak bulunduğu gibi nitelikler kastedilmektedir.

¹⁰Derslerin pratikteki karşılığı ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin bir farkındalığı gündelik yaşamlarıyla ilişkilendirip ilişkilendirmedikleri, cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamaları tanıyıp tanımadıkları ve bu uygulamalara yönelik bir mücadele stratejisi oluşturmaya yönelik bir kazanım sunup sunmadığı anlamında kullanılmıştır.

dört üniversitenin vakıf üniversitesi olması, belirlenen on üniversitenin resmi web sayfalarındaki ders müfredatları çerçevesinde yapılan inceleme sonucunda en fazla sayıda dolaylı statüdeki toplumsal cinsiyet konulu dersin Başkent Üniversitesi'nde olduğu bulgusuyla karşılaştırılması ve çalışmanın sürdürülebilirliği açısından Başkent Üniversitesi iletişim fakültesi halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü 3. ve 4. sınıf 14 lisans öğrencisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir¹¹. Bu görüşmeler çerçevesinde öğrencilere lisans eğitimleri boyunca toplumsal cinsiyet dersi/dersleriyle karşılaşmaları, bu dersler hakkındaki düşünceleri, bu derslerden edindikleri birikimin gündelik yaşamlarına veya meslek yaşamlarına dair pratiklerinde nasıl bir katkı sunabileceğine dair sorular yöneltilmiştir.

BULGULAR

1.Halkla İlişkiler Lisans Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Derslerinin Müfredat Açısından Görünürlüğü

Çalışmanın bulguları arasında ilk olarak toplumsal cinsiyet derslerinin niteliksel ve niceliksel görünümünü irdeleyebilmek amacıyla ele alınan ve 2017-2018 akademik yılında ÖSYM taban puan sıralamasına göre en çok tercih edilen ilk 10 sıradaki halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü Tablo 1'de yer almaktadır. Bu kapsamdaki halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinin beş devlet ve beş vakıf üniversitesinde bulunduğu ve bu üniversitelerin 6 tanesi İstanbul, 3 tanesi Ankara ve 1 tanesi de İzmir ilinde oldukları görülmektedir. Sıralamada yer alan ilk üç üniversite vakıf üniversitesidir ve ilk beş halkla ilişkiler tanıtım bölümünün yalnızca bir tanesi devlet üniversitesi bünyesinde yer almaktadır.

Tablo 1. 2017 Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümleri Taban Puan Bazlı Başarı Sıralaması

Program Kodu	Program Adı	Puan Türü	Genel Kont.	Yerleşen	En Küçük Puan	En Büyük Puan
206110538	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım (İngilizce) (Tam Burslu)	TS-2	8	8	441,32462	460,24587
203711503	KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım (İngilizce) (Tam Burslu)	TS-2	5	5	431,59739	445,60763
204111093	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım (İngilizce) (Tam Burslu)	TS-2	3	3	408,15921	415,46527
200611364	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ (ANKARA)/İletişim Fakültesi/ Halkla İlişkiler ve Tanıtım (%60 İngilizce) (Tam Burslu)	TS-2	4	4	402,90170	438,95728
107210483	MARMARA ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım	TS-2	100	100	376,18034	459,0786
105610616	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ (Bk. 789)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım	TS-2	95	95	375,07910	421,30575
101110563	ANKARA ÜNİVERSİTESİ/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım	TS-2	40	40	369,58402	408,52725
103410315	EGE ÜNİVERSİTESİ (İZMİR)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım	TS-2	80	80	367,07531	423,43969
201910439	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ (İSTANBUL) /İşletme Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım (Tam Burslu)	TS-2	5	5	358,45105	375,22903
104110509	GAZİ ÜNİVERSİTESİ (ANKARA)/İletişim Fakültesi/Halkla İlişkiler ve Tanıtım	TS-2	75	75	357,06678	397,42067

Kaynak: https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/YER/Tablo-4_12082017.pdf

Bu üniversitelerin web sitelerinde yer alan kataloglar ve ders içeriklerine yönelik olarak yapılan tarama¹² sonucunda, halkla ilişkiler bölümü ders programlarında mesleki derslerin ve

¹¹Görüşme yapılan ve yaşları 21 ile 30 arasında değişen 7'si kadın 7'si erkek olmak üzere 14 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer verilen öğrenci alıntılarında, etik ilkeler gereği, isim yerine mülakat numarası ve K/E harfleri kullanılmıştır.

¹²Kuşkusuz bu çalışma, sadece çalışma kapsamındaki üniversitelerin tamamında yalnızca resmi web sayfaları üzerinden ders kataloglarına, içeriklerine yönelik olarak gerçekleştirilen tarama ile elde edilen bilgiden hareketle net çıkarımlar ve genellemeler

destekleyici genel kültür derslerinin yoğunlukta olduğu, buna karşın toplumsal cinsiyet farkındalığına yönelik eleştirel derslerin sayılarının çok sınırlı olduğu görülmüştür. Tablo 2’de, bu bölümlerin ders müfredatlarından hareketle toplam ders sayıları içerisinde doğrudan ve/veya dolaylı olarak toplumsal cinsiyet konusuna yer veren ders sayılarında gözle görülür bir sınırlılık göze çarpmaktadır. Çalışma kapsamına alınan 10 üniversitede yer alan toplam 481 ders içerisinde yalnızca 38 derste toplumsal cinsiyet konusunun yer bulduğu saptanmıştır. Bu bağlamda derslerde doğrudan ve/veya dolaylı olarak toplumsal cinsiyet konusuna en fazla değinen derslerin sırasıyla Başkent Üniversitesi (48/13), Kadir Has Üniversitesi (46/7) ve Haliç Üniversitesi (46/5) olarak üç vakıf üniversitesinde yer aldığı görülmektedir. Fakat bu ders sayılarının hem niteliksel hem de niceliksel olarak bir yeniden değerlendirmeye ihtiyaç duyduğunu da hatırlatmak gerekmektedir. Buna ek olarak çalışma kapsamındaki ikisi devlet ve biri vakıf üniversitesi olan üç üniversitede de resmi web sayfalarında yer alan müfredat bilgileri çerçevesinde erişim sağlanarak incelenen ders içerikleri, ders tanımları ve haftalık planlarında toplumsal cinsiyet konusuna dair tarama yapılan anahtar sözcükleri kapsayan hiçbir derse ulaşılamamıştır. Çalışma kapsamındaki diğer dört üniversitede ise bu derslerin sayısı 2 ile 5 sınırında kalmaktadır.

Tablo 2. Üniversitelerdeki Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Toplumsal Cinsiyet Ders Sayıları

ÜNİVERSİTE ADI	MÜFREDATTAKİ TOPLAM DERS SAYISI	TOPLUMSAL CİNSİYET KONUSUNA İLİŞKİN TOPLAM DERS SAYISI	TOPLUMSAL CİNSİYET DERSİ (DOĞRUDAN)		TOPLUMSAL CİNSİYET DERSİ (DOLAYLI)	
			Zorunlu	Seçmeli	Zorunlu	Seçmeli
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ	44	3	-	1	2	-
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ	46	7	-	1	4	2
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ	47	-	-	-	-	-
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ	48	13	-	-	3	10
MARMARA ÜNİVERSİTESİ	48	-	-	-	-	-
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	48	-	-	-	-	-
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	58	4	-	-	1	3
EGE ÜNİVERSİTESİ	50	2	-	-	-	2
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ	46	5	-	1	2	2
GAZİ ÜNİVERSİTESİ	46	4	-	-	3	1
Toplam	481	38	-	3	15	20

Tablo 2’de ayrıca, çalışma kapsamında ele alınan on halkla ilişkiler bölümünün doğrudan ve/veya dolaylı olarak verdiği toplumsal cinsiyet konusu derslerin sayısal dağılımları bulunmaktadır. Buna göre toplam 38 toplumsal cinsiyet konulu dersin 3’ünün doğrudan ve seçmeli dersler olduğu, dolaylı olarak toplumsal cinsiyet konusunu ele alan 35 dersin bulunduğu ve bu derslerden 15’inin zorunlu ve 20’sinin seçmeli statüde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Burada vurgulanabilecek bir diğer nokta da halkla ilişkiler bölümü müfredatında yer alan derslerin çoğunlukla seçmeli dersler kapsamında olmasıdır. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin toplam 38 dersten 23 tanesinin seçmeli, 15 tanesinin ise zorunlu ders kapsamında olduğu belirlenmiştir. Bu noktada toplumsal cinsiyet

yapmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Fakat Türkiye’de halkla ilişkiler alanında en çok tercih edilen ilk on üniversitenin ders katalogları, haftalık akış planları da en azından buradaki görünümü üzerinden bir fikir vermektedir ve bu çalışmanın genellemeyi amaçlamayan kaynaklarından yalnızca bir tanesi olarak değerlendirilmektedir.

derslerinin zorunlu statülerini de destekleyen müfredatların geliştirilmesi ve diğer zorunlu derslerin haftalık akışlarına toplumsal cinsiyet konusunun dahil edilmesi önemli olabilir; bu hem toplumsal cinsiyet konusuna dair bir farkındalığın daha erken sınıflarda bir temasla öne çıkarılabilmesi, hem de sosyoloji, siyaset bilimi veya araştırma yöntemleri gibi zorunlu derslerle toplumsal cinsiyet konusunun kuramsal ve metodolojik tartışmasının nasıl yapılabileceği, konunun bu derslerle nasıl bir ilişkisinin olabileceğinin vurgulanması açısından göz önünde bulundurulabilir. Seçmeli dersler öğrencilerin ilgileriyle yakından ilişkili olabildiği gibi, toplumsal cinsiyet konusunun yalnızca seçmeli dersler kapsamında yer bulması veya bu yönde bir eğilimin ortaya çıkması, öğrencinin lisans hayatı boyunca ders kapsamındaki herhangi bir toplumsal cinsiyet tartışmasına temas etmeden mezun olabilmesine neden olabilecektir. Genel itibarıyla, toplumsal cinsiyet konusunu doğrudan ele alan derslerin yalnızca üç vakıf üniversitesinde yer aldığı görülmüştür. Bu dersler seçmeli ders statüsünde açılmıştır. Bir diğer deyişle, çalışmadaki üniversitelerden hiçbiri zorunlu ders statüsünde bir toplumsal cinsiyet dersi vermemektedir.

Tablo 3a ve Tablo 3b’de toplumsal cinsiyet derslerinin toplam dersler içindeki sayısı, ders adları, incelenen konu ve haftalık programda yer bulduğu süreler incelenmiştir. Bu tablolara göre, doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersinin bulunduğu bu üç vakıf üniversitesinde üniversitede “Toplumsal Cinsiyet ve Medya” ismiyle birer dersin yer aldığı görülmüştür. Bu ders kapsamında toplumsal cinsiyet tanımı, kuramsal tartışmalar ve medya analizi gibi bir çerçeveden hareket eden bir haftalık ders planı bulunmakla birlikte; odağın doğrudan halkla ilişkiler ve toplumsal cinsiyet konusundan ziyade daha genel bir çerçevede incelendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kuşkusuz bu ders halkla ilişkiler lisans eğitiminde oldukça sınırlı sayıda yer bulabilen bir konuyu ele alması ve öğrenciler açısından temel tartışmalara yönelik bir farkındalık oluşturabilmesi noktasında önem taşımaktadır; ancak bu tartışmalara, halkla ilişkiler bölümü öğrencilerinin kendi meslek yaşamlarında karşı karşıya kalabilecekleri veya kendi meslek yaşamlarıyla ilişkilendirebilecekleri bir toplumsal cinsiyet odağının da dahil edilmesi gerekmektedir. Özellikle bir hizmet üretim sürecinde bir mesleki sorumluluğu hatırlatmak veya çalışma yaşamında karşılaşılabilecek olumsuzluklara ilişkin bir farkındalığı oluşturabilmek açısından halkla ilişkiler disipliniyle doğrudan ilişkilenen toplumsal cinsiyet değerlendirmesinin derslerde yer alabilmesi önem taşımaktadır.

Tablo 3a. Toplumsal Cinsiyet Derslerinin Sayı Konu ve Sürelerine Göre Dağılımları*

ÜNİVERSİTE ADI	TOPLAM DERS SAYISI (MÜFREDAT)	TOPLAM DERS SAYISI (TOPLUMSAL CİNSİYET)	DERSİN ADI	DERSİN TÜRÜ	KONUNUN ADI	KONU YA AYRILAN SÜRE
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ	44	3	1.Sosyal Etki ve Kişilerarası İletişim	Z	"Cinsel Ayrımcılık"	1 Hafta
			2. İletişim Etiği	Z	"Eğlence Medyası ve Etik: Şiddet ve Cinsellik Temsilleri" ve "Toplumsal Cinsiyet Temsilleri ve Etik"	2 Hafta
			3.Toplumsal Cinsiyet ve Medya	S	"Toplumsal Cinsiyet-Kavram ve Kuramlar-Medya ve Temsil"	Tüm Ders Haftaları
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ	46	7	1.Sosyal Bilimlerde Anahtar Kavramlar	Z	"Aile Tarihi"	1 Hafta
			2.Social and Economic Issues for PR	Z	"Türkiye'de Kadın"	1 Hafta
			3.İletişim ve Sanat	Z	"Görme ve Arzu: Görsel Temsiliyette Cinsiyet Politikaları"	1 Hafta
			4. Dünya Tarihi ve Medeniyetleri	Z	"İrk ve Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
			5.Toplumsal Cinsiyet ve Medya	S	"Toplumsal Cinsiyet-Kavramlar Kuramlar ve Medya/Toplumsal Cinsiyet İktidar ve Medya (Metinleri)"	Tüm Ders Haftaları
			6.Spor Medyası	S	"Medya ve Cinsiyetçilik"	1 Hafta
			7. Haber Medyasına Eleştirel Yaklaşımlar	S	"Toplumsal Cinsiyet ve Haber Kültürü"	1 Hafta
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ	47	-	-	-	-	-
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ	48	13	1.Sosyoloji	Z	"Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
			2.Siyaset Bilimine Giriş	Z	"Siyasal Yaşamın Boyutları: Birey ve Siyaset, Yaş ve Siyaset, Cinsiyet ve Siyaset"	1 Hafta
			3.Kitle İletişim Kuramları	Z	"Feminizm"	1 Hafta
			4. İletişim ve Müzik	S	"Müzik ve Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
			5. Yeni Medya	S	"Yeni Medya ve Cinsiyet-Kimlik" ve "Yeni Medya ve Cinsiyet- Kişilerarası İlişkiler"	2 Hafta
			6. Sanal Kültür	S	"Yeni Medya ve Toplumsal Cinsiyet-Kimlik Tartışmaları" ve "Yeni Medya Toplumsal Cinsiyet-Kişilerarası İletişim"	2 Hafta
			7.Kişilerarası İletişim	S	"Toplumsal Cinsiyet-Yakın İlişkiler"	1 Hafta
			8. Reklam Çözümlemesi	S	"Reklamlarda Sınıf, İrk, Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik"	1 Hafta
			9. Siyasal Düşünceler ve Rejimler	S	"Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
			10. Sosyal Psikoloji	S	"Cinsiyet Rolü-Yönelimleri ve Gelişimi"	1 Hafta
			11. Güncel Siyasal Sorunlar	S	"Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
			12. Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar	S	"Toplumsal Cinsiyet Roller ve İlgili Çalışmalarla İlişkin Tartışma ve Film Eleştirisinde Feminist Yaklaşım"	1 Hafta
			13. Sinemada Türler	S	"Toplumsal Cinsiyet Roller ve LGBTT ile İlişkili Filmler/Örnek İncelemeleri"	1 Hafta

*Bu tabloda ilk dört üniversite yer almaktadır. Diğer altı üniversiteye ilişkin bilgiler Tablo 3b'de verilmiştir.

Doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersi bulunmayan; fakat haftalık planında toplumsal cinsiyet konusunda yer veren derslerden de bu bağlamda söz edilebilir. Bu dersler "Sosyoloji", "İletişim Etiği", "Sosyal Etki ve Kişilerarası İletişim", "Spor Medyası", "Haber Medyasına Eleştirel Yaklaşımlar", "Yeni Medya", "Medyanın Güncel Sorunları", "Tüketici Davranışları", "Sosyal Psikoloji", "İletişim ve Müzik", "İletişim ve Sanat", "Dünya Tarihi ve Medeniyetleri", "Sanal Kültür, Araştırma Yöntemleri" gibi temel dersler veya daha çok iletişim çatısına yerleşen derslerdir. Doğrudan toplumsal cinsiyet derslerine ilişkin olarak daha önce belirtildiği üzere, Buradaki derslerden neredeyse hiçbirinin doğrudan bir halkla ilişkiler dersi olmadığını, dolayısıyla planında yer alan toplumsal cinsiyet konusunun da doğrudan halkla ilişkiler ve toplumsal cinsiyet tartışmasına odaklanmadığı görülmektedir. Çalışmada bu tür bir odağı bulunan iki örneğin, Ankara Üniversitesi'ndeki "halkla ilişkilerde eleştirel yaklaşımlar" dersi ve ders kapsamındaki "toplumsal cinsiyet ve halkla ilişkiler: Kadife bir getto" konusu ile Ege üniversitesindeki "Mesleki Örgütler" dersi kapsamında "halkla ilişkiler bir kadın mesleği midir?" konusuna ait olduğunu söylemek mümkündür (bkz. Tablo 3b).

Tablo 3b. Toplumsal Cinsiyet Derslerinin Sayı Konu ve Sürelerine Göre Dağılımları

ÜNİVERSİTE ADI	TOPLAM DERS SAYISI (MÜFREDAT)	TOPLAM DERS SAYISI (TOPLUMSAL CİNSİYET)	DERSİN ADI	DERSİN TÜRÜ	KONUNUN ADI	KONUVA AYRILAN SÜRE
MARMARA ÜNİVERSİTESİ	48	-	-	-	-	-
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	48	-	-	-	-	-
ANKARA ÜNİVERSİTESİ	58	4	1. İletişim Kuramları II	Z	"Feminist Medya Çalışmaları I (Liberal, Sosyalist ve Radikal Feminizmin Medya Yaklaşımları" ve "Feminist Medya Çalışmaları II (Angela Mc Robbie, J. Radway vd).	2 Hafta
			2. Halkla İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar	S	Toplumsal Cinsiyet ve Halkla İlişkiler: Kadife Bir Getto	1 Hafta
			3. Medyanın Güncel Sorunları	S	Medyada Cinsiyetçilik	1 Hafta
			4. Reklam Analizi	S	"Feminist Analiz, Toplumbilimsel Analiz", "Teknoloji ve Kadın: Bilişim Tekn. Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet Örüntüleri", "Kozmetik Reklamlarında Kadın Temsili"	3 Hafta
EGE ÜNİVERSİTESİ	50	2	1. Duygusal Zeka Yönetimi	S	"Duygusal Zeka- Cinsiyet İlişkisi, Maskülen ve Feminen Kültür, her iki cinsin davranış kalıpları, İletişim Biçimleri, beyin fonksiyonları, kariyer gelişimi ve başarı ilişkileri"	1 Hafta
			2. Mesleki Örgütler	S	"Halkla İlişkiler Bir Kadın Mesleği midir?"	1 Hafta
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ	46	5	1. Haber Sosyolojisi	Z	"Medyada temsil, temsil biçimleri, stratejileri, toplumsal cinsiyetin medyada temsili-eril/dişil modeller, haberlerde eril dil" ve medyada nefret ve ayrımcılık söylemi: ırk, cinsiyet, politik görüş vb. ayrımcılığı"	2 Hafta
			2. Tüketici Davranışları	Z	"Referans Grupları: Aile ve Cinsiyet" ve "Cinsiyet Roller"	2 Hafta
			3. Toplumsal Cinsiyet ve Medya	S	"Toplumsal Cinsiyet Tanımı ve Tartışmaları, Toplumsal Cinsiyet ve Metin (Reklam, Haber, Film vb.) Analizi	Tüm Ders Haftaları
			4. Medyada Güncel Sorunlar	S	"Medya ve Toplumsal Cinsiyet"	1 Hafta
GAZİ ÜNİVERSİTESİ	46	4	5. Modern Türkiye'de Toplumsal ve Siyasal Dönüşümler	S	"Türkiye'de Toplumsal Hareketler ve Alternatif Politika: Çevreci ve Feminist Hareketler"	1 Hafta
			1. Araştırma Yöntemleri I	Z	"Feminist ve Postmodern Araştırma"	1 Hafta
			2. Sosyoloji	Z	"Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik" ve "Aile"	2 Hafta
			3. Halkla İlişkiler Reklam ve Uygulamaları	Z	"İdeolojik, Toplumbilimsel ve Feminist Çözümlemenin Reklamlarda Kullanımı"	1 Hafta
			4. Sosyal ve Kültürel Antropoloji	S	"Aile"	1 Hafta

Bir diğer inceleme, dersler kapsamında toplumsal cinsiyet tartışmalarının hangi konu başlıkları altında yürütüldüğüne ilişkindir. Burada genel olarak toplumsal cinsiyet kavramının tanımlanması, kuramsal incelemesi ve medya-temsil bağlamlarına yer verilmektedir. Bununla birlikte; "feminist hareketler", "toplumsal cinsiyet ve cinsellik", "feminist metodoloji", "medyada cinsiyet ayrımcılığı", "reklamlarda toplumsal cinsiyet", "müzik ve toplumsal cinsiyet", "yeni medya ve toplumsal cinsiyet", "feminist medya çalışmaları", "toplumsal cinsiyet ve halkla ilişkiler" gibi konu başlıkları da haftalık programlarda yer bulan konulardan bazılarıdır.

Son olarak, doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersi olmayan diğer derslerin haftalık ders planlarında toplumsal cinsiyet konusuna ne kadar süreyle yer verdikleri ele alınmıştır. Burada 27 dersin toplumsal cinsiyet konusundaki farklı tartışmalara 1 haftalık ders saati sürelerini ayırdıkları görülmüştür. Dolayısıyla dolaylı toplumsal cinsiyet statüsündeki dersler kapsamında toplumsal cinsiyet tartışmalarına çoğunlukla 1 hafta yer verildiğini söylemek mümkündür. 7 derste bu konuya iki hafta ayrılırken, yalnızca bir derste bu konuya 3 haftalık bir ders saati süresi ayrıldığı saptanmıştır. Doğrudan toplumsal cinsiyet odaklı 3 derste ise farklı konu başlıkları tüm haftalarda irdelenmiştir.

Bu genel değerlendirme, halkla ilişkiler eğitimi ve toplumsal cinsiyet konusunu birlikte düşünmek açısından Türkiye'deki lisans eğitimine ilişkin bir çerçeve oluşturmayı amaçlamıştır. Fakat araştırmanın bu bölümünde sadece üniversitelerin resmi web sitelerinde yer alan bölüm müfredat bilgileri esas alındığından ve burada da derslere ve işlenişine dair sınırlı bir kaynak söz konusu olduğundan, halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığına ilişkin tespitlerin görüş veya önerilerin ortaya konabileceği farklı kaynaklara ve bizzat bu dersleri deneyimleyenlerin bakış açılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın bulgularının yer aldığı ikinci bölümde de bu dersleri almış/almakta olan bölüm lisans öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin anlamlandırma pratikleri ortaya konulmaktadır.

2. Halkla İlişkiler Lisans Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Derslerinin Öğrenciler Açısından Görünürlüğü

Çalışma bulgularının ikinci aşamasının yer aldığı bu bölümde halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü lisans öğrencileriyle gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bulgular üç başlık altında ifade

edilebilir. Bunlar sırasıyla halkla ilişkiler bölümü lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet dersleriyle ilk karşılaşmaları, öğrencilerin halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip olmanın gündelik ve mesleki yaşamlarına ne tür bir katkı sunabileceği konusundaki düşünceleri ve öğrencilerin halkla ilişkiler lisans eğitiminde yer alan toplumsal cinsiyet derslerinin niteliksel ve niceliksel artışına ilişkin görüşleridir.

2.1. Halkla İlişkiler Bölümü Lisans Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Dersleriyle İlk Karşılaşmaları

Yapılan mülakatlar doğrultusunda öğrenciler ilk olarak bölümlerinde doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersi bulunmadığından dolayı, doğrudan ve zorunlu statüdeki bir toplumsal cinsiyet dersi almadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrencilerin çoğu, “Sosyal Psikoloji”, “Sosyoloji”, “Psikoloji”, “Kişilerarası İletişim”, “İletişim Kuramları”, “İletişim ve Etik” gibi bazı zorunlu ve seçmeli derslerinin birkaç haftasında toplumsal cinsiyet konusuna yer verildiğini, bu konuda sınıfta tartışıldığını ve sunum, araştırma ödevleri hazırladıklarını belirtmişlerdir. Zorunlu veya seçmeli statülerdeki bu dolaylı toplumsal cinsiyet derslerine katıldıklarını belirten öğrenciler, bu bir veya iki haftalık derslerin dahi kendileri için oldukça ufuk açıcı olduğunu, çünkü dersin odak noktasındaki konu ile toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin bir bakış açısının nasıl birlikte değerlendirilebileceğini gösterdiğini ve tartışmalar sırasında arkadaşlarıyla bu konuya ilişkin benzer sorunlar yaşadıklarını farkettiklerinden söz etmişlerdir. Bu değerlendirmelerden hareketle eleştirel feminist çalışmaların da literatüre sağladığı temel katkılardan biri olan “deneyimin paylaşılması”nın önemi ve bunu mümkün kılan bir ders akışının sağlanması, bu dersi alan öğrenciler açısından da temel bir katkı olarak ifade edilmiştir.

Toplumsal cinsiyeti içeren dersler aldım. Sosyoloji ve Kişilerarası İletişim derslerinde bu konuya genişçe yer verildi. Kişilerarası iletişim dersinde bizzat sunumunu yaptığım konu olan toplumsal cinsiyet, üzerinde yoğun olarak durulması gereken konudur. Bu konu kapsamında kadın ve erkek arasında aslında sanıldığı kadar derin uçurumlar olmadığını, biyolojik cinsiyetin kalıp yargılar neticesinde toplumsal cinsiyete olan etkisini gördüm. Biyolojik cinsiyet topluma yön vermektedir. Günümüzde bu durum öyle bir hal almıştır ki erkeksi olarak nitelendirilen bir işi kadınların yapmasının doğru olmadığı görüşü egemen olmuştur. Androjen bireyler kavramıyla bu algı yıkılsa da hala kalıp yargılar hayatımızda önemli rol oynuyor. Hayatımızın temel yapı taşlarına oturtabileceğimiz bilgileri barındırıyor. (5E, 21 yaşında 3. Sınıf Öğrencisi).

Kişilerarası İletişim ders içeriğinde toplumsal cinsiyet konusuna yer veriliyordu, böyle dersler almanın, sadece biyolojik cinsiyete sıkı sıkıya bağlı olan kalıp yargılarla davranan insanları değiştireceğine inanıyorum. (7K, 22 yaşında, 3. sınıf öğrencisi).

Ayrıca alınan yanıtlar kapsamında öğrenciler, doğrudan bir toplumsal cinsiyet dersinin açılması durumunda bu dersi de almak istediklerini söylemişlerdir. Dolayısıyla görüşülen öğrencilerin çoğunlukla lisans eğitimlerinin ilk senelerindeki zorunlu derslerde, ardından da seçmeli derslerinde toplumsal cinsiyet konusuyla temaslarının mümkün olabileceği ve bu ilk karşılaşmanın halkla ilişkiler lisans eğitimi öğrencileri açısından bir etkileşimi mümkün kıldığı görülmektedir.

Öğrencilere özellikle kendi ders programlarında bulunmayan doğrudan toplumsal cinsiyet odaklı bir dersi neden almak istedikleri sorulduğunda, toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin olarak “kulaktan dolma” bilgilere sahip oldukları ve bu konulara hakim toplumsal yargılarla yaklaşarak bunların kanıksandığı, bu durumu farketmenin bir anlamda “uyanmak” olduğu, ataerkil sömürüye karşı verilen kadın mücadelesini görünür kılabileceği, gençlerin kendi değer yargılarına ilişkin bir sorgulama yapabilmelerinin koşullarını oluşturduğu, üniversite öğrencilerinin bu konuda bilinçlenmesi gerektiğini, bu konunun aslında gündelik yaşamlarının oldukça temel bir problemi olduğu ve bu ilişkiyi görmenin gerektiği, yeni bakış açıları kazanma,

bireysel gelişim sağlama gibi gerekçelere yer vermişlerdir. Bir öğrenci buna ek olarak; toplumsal cinsiyet konusunun eğitim basamakları arasında ilköğretim düzeyinden itibaren yer bulması gerektiğini, böylece toplumsal cinsiyet farkındalığının toplumsallaşma süreciyle birlikte yerleşikleşebileceğini vurgulamıştır.

Bu nokta aslında önemli bir vurguya işaret etmektedir. Çünkü yapılan görüşmelerde öğrencilerden yalnız bir tanesi dışında, tamamının halkla ilişkiler bölümü lisans eğitiminin öncesinde ve dışında toplumsal cinsiyet konusuna yönelik herhangi bir eğitim, toplantı, atölye, forum vb. etkinliklere katılıp bir paylaşımda bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, halkla ilişkiler bölümü ve genel anlamda üniversitelerdeki lisans eğitiminin, aslında hala gençlerin toplumsal cinsiyet konusuyla karşı karşıya gelebildikleri ve bu konuya ilişkin bir farkındalık kazanabilecekleri potansiyel bir ilk alan olma özelliği taşıdığını göstermektedir. Dolayısıyla, öğrencinin de vurguladığı biçimiyle farkındalığın yerleşikleşmesi noktasında çoğu zaman ilk basamak, bir ilköğretim kurumu değil, belirli ölçüde üniversitelerdir. Lisans eğitimi öncesinde bu tür faaliyetlerde bulunan görüşmeci ise, bir sivil toplum kuruluşu tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen, bir eğitimden çok "bilinç yükseltme grupları" olarak tanımlanan kolektif forumlara katıldığını ve bunu kazandığı farkındalık açısından oldukça önemli bulduğunu belirtmiştir.

2.2. Öğrencilerin Halkla İlişkiler Lisans Eğitimindeki Toplumsal Cinsiyet Farkındalığının Gündelik ve Mesleki Yaşamlarına Katkısı Konusundaki Görüşleri

Bu alt başlıkta, öğrencilerin halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip olmalarının gündelik yaşamlarına ve gelecekteki mesleki yaşamlarına ne tür bir katkı sunabileceği konusundaki düşünceleri yer almaktadır. Yapılan görüşmeler sırasında dikkat çeken bir durum, öğrencilerin toplumsal cinsiyet derslerinden ne tür katkılar elde edebilecekleri sorusunu yanıtlarken sürekli olarak vurguladıkları "bilinçlenme" ifadesidir. Öğrenciler açısından, derslerde yaptıkları okumalar ve yürüttükleri tartışmalar ile karşılıklarına çıkan bir toplumsal cinsiyet farkındalığı konusunda bilgi sahibi olmanın, gündelik yaşamlarında karşılaştıkları cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamalar ve bunun beraberinde getirdiği sorunlar karşısında, bizzat bu gençler tarafından "bilinçlendirici" bir faaliyet olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Halkla ilişkiler bölümü lisans öğrencileri açısından bu tür bir dersi alıyor olmanın meslek yaşamlarında ne gibi bir karşılığı olacağı sorusuna verilen yanıtta temel olarak iki boyutlu bir katkıdan söz edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki, gençlerin gelecekteki iş yaşamlarında toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarıyla mücadele edebilmeleri, ikincisi de kendi çalıştıkları departmanlarda ve ürettikleri çalışmalarda bu cinsiyetçi ve ayrımcı uygulamaları yeniden üretmemeye yönelik eleştirel ve alternatif bir bakış açısına sahip olmaktır. Örneğin bir erkek öğrenci, bu derslerin meslek yaşamlarında bir kişiyi cinsiyetine göre değil, yaptığı işin niteliğine göre değerlendirmek konusunda bir farkındalık kazandıracağını belirtmiştir.

Mesleki açıdan faydasının çok fazla olduğuna inanıyorum; şöyle ki bir kadın marangoz gördüğümüzde onu kadın olmasıyla değil, marangoz olması ve sanatıyla eleştiririz. Marangozluk, erkeksi sayılacak işler arasındadır. İşte bu bağlamda toplumsal cinsiyetin rolü devreye girmektedir. Kişiyi biyolojik cinsiyetiyle değil de ortaya koyduğu ürün ile değerlendiririz. (1E, 21 yaşında 3. Sınıf Öğrencisi).

Öğrencilerden birkaçı da toplumsal cinsiyete ilişkin bir duyarlılığın kazanılmasını özellikle halkla ilişkiler alanında sıklıkla karşılaşılan etik kuralların ihlalini önleyici bir önlem olarak ve eleştirel feminist paradigmanın halkla ilişkiler alanında öne sürdüğü adalet, sağduyu gibi toplumsal değerlerin yaygınlaştırılması noktasındaki önemiyle birlikte ele almaktadır. Bu yönde bir duyarlılığın oluşturulması bir anlamda etik kurallara uygun bir işleyişin yaygınlaşması ve

ayrımcı uygulamaların da eş zamanlı olarak önlenmesi gibi bir beklentiyi beraberinde getirmektedir. Bir diğer öğrenci de halkla ilişkiler bölümünde okuyan bir lisans öğrencisi olarak, gelecekte halkla ilişkiler departmanında veya reklam ajanslarında çalışma imkanı bulduğunda, örneğin bir reklam senaryosu yazarken insanların kadınlara ve erkeklere ait olduğu düşünülen nitelikleri aslında ne kadar da yanlış kullandıklarına dikkat çekebileceğini ve dolayısıyla öğrendiklerini uygulamaya koyabileceğini belirtmiştir.

Bu dersler mesleki açıdan da faydalı olabilir. Çünkü toplumsal cinsiyet dersinde öğrendiğim bilgiler üzerinden hedef kitlemi yorumlayabilirim. (1K, 21 yaşında, 3. sınıf öğrencisi).

Sonuçta bizim işimiz halkla iç içe bir iş toplumsal açıdan ne kadar çok bilgili olursak o derece başarılı bir iletişimci olabiliriz. O yüzden ben bu tarz toplumsal konulu dersleri yararlı buluyorum ve işimize yarayacağını, yol almamızda yardımcı olacağını düşünüyorum. Örneğin, reklamcılık alanında eğer bir ürünün reklamını yaparsak hedef kitleyi ne kadar iyi tanır eğilimlerini ne denli iyi bilirsek yaptığımız iş de o derece başarılı olur. (4K, 21 yaşında, 3. sınıf öğrencisi).

Meslek yaşamlarının yanı sıra, kuşkusuz bu tür bir farkındalığın gençlerin sosyo-kültürel yaşamları açısından da bir karşılık bulunduğu açıktır. Burada öne çıkan iki temel vurgu ise, çalışmanın önceki bölümlerinde de üzerinde durulan “bilinçlenme” ve “gündelik yaşam”a ilişkindir. Gençler yalnızca mesleki yaşamlarında değil, sosyo-kültürel yaşam pratiklerini sürdürdükleri gündelik yaşam alanlarında kurmakta ve geliştirmekte oldukları ilişkiler esnasında da bu konuya ilişkin olarak pek çok sorunla karşı karşıya kalmakta ve bu konuda bilinçlenmenin kendisini bir önkoşul olarak tanımlamaktadır.

Bu derslerle öğrencilerin daha fazla bilinçlenmeleri mümkün ve bu konu hayatımızın bir gerekliliği bence. (3E, 22 yaşında, 3. sınıf öğrencisi)

Biz de derslerde değindiğimizde bu konuya, aslında kişilerin bu konuda ne kadar etkilendiği ortaya çıkıyor ve konuştuğumuzda içe atılmışlıklar ve farkında olunmayan gerçeklerin farkına varıldığında şaşırabiliyor insanlar. Bu nedenle böyle çalışmalar ve interaktif tartışmaların yapılması kesinlikle faydalı olacaktır. (2K, 30 yaşında 4. sınıf öğrencisi).

Günümüzde dayatılan erkek hegemonyasını yıkmak için kadın erkek eşitliğini her anlamda savunan bu tarz derslerin her bireyin yaşantısına olumlu katkısı olacağını düşünüyorum. (7E, 22 yaşında, 4. sınıf öğrencisi).

Buna ek olarak, yapılan görüşmeler sırasında öğrencilerin ‘toplumsal cinsiyet’ kavrayışlarının yalnızca kadın erkek temelinde biçimlenen bir kuruluş pratiğinden ibaret olmadığı, cinsiyet temelinde ayrımcılığa uğrayan LGBT+ bireyleri de bu kapsama dahil ettiklerini söylemek mümkündür. Kendi ifadeleriyle; “toplumda cinsiyet temelinde azınlık olarak görülen grupların yaşam tarzları ve yönelimlerine saygıyla yaklaşmak”, “anormal olanın, toplumun dayattığı normlar olduğunu anlamak”, “gündelik yaşamda kabul edilen ve tekrarlanan bu rollerin farkına varmak”, “toplumsal işbölümü açısından ayrımcı cinsiyet uygulamalarına dikkat çekmek ve bu uygulamaları toplum açısından da görünür kılabilmek” bu tür dersleri alan lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel açıdan ilişkilendirdikleri noktalara vurgu yapmaktadır.

2.3. Öğrencilerin Halkla İlişkiler Lisans Eğitiminde Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Derslerinin Niteliksel ve Niceliksel Artışına İlişkin Görüşleri

Son alt başlıkta ise, öğrencilerin halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığına odaklanan derslerin niteliksel ve niceliksel artışına ilişkin görüşleri ele alınmaktadır. Görüşme yapılan gençlerden dokuz tanesi, toplumsal cinsiyet konusundaki derslerin hem halkla ilişkiler bölümünde, hem de diğer bölümlerde yetersiz olduğunu, bu nedenle çeşitli dersler kapsamında bu konuya yer veren derslerin olmasının kendileri için oldukça anlamlı olduğunu; fakat lisans eğitimleri boyunca en temel düzeyde bu konuyu daha detaylı biçimde tartışabilecekleri bir dersin bulunmayışının problemliliğini görüştü.

Dolayısıyla onlara göre bu konuda yapılması gerekenler öncelikle bölümlerinde bu yönde temel bir dersin açılması, diğer derslerde şu an hali hazırda yapıldığı şekilde belirli haftalarda bu konuyu ele alan ve öğrencilerin de aktif olarak tartışmalara katılabildiği, sunuşlar yapabildiği derslerin sayıları artırılmalı ve ders izleklerine de yerleştirilerek bu görünürlük artırılmalıdır. Gençler bu noktada ders sayılarının artırılması veya ders izleklerinde toplumsal cinsiyet konularının görünür olması gibi niceliksel önlemlerin yanı sıra, öğrencilerin deneyimlerini paylaşabildiği bu tür derslerin niteliksel görünürlüğünün de altını çizmektedirler.

Aslında lisans eğitimi almış bireylerin böyle bir ders almadan üniversiteden mezun olması çok büyük eksiklik. Çünkü daha sonraki iş ve sosyal hayatlarında toplumsal cinsiyet konusunda yeterince bilgili olmayan bireyler olarak yetişiyorlar. Eğitim oranının her geçen gün yükselmesiyle beraber kadına uygulanan şiddet, ayrımcılık hiç durmadan devam etmekte. Toplum olarak bu bilinçle önce üniversitelerden başlanarak verilecek eğitimlerle ulaşılabileceğini düşünmekteyim. (6K, 44 yaşında, 3. sınıf öğrencisi).

Şu anda Türkiye'nin en önemli sorunlarından biridir Toplumsal Cinsiyet. Medyada şiddet, günlük hayatta şiddet hep cinsiyet üzerinden işleniyor ve insanlara yansıtılıyor. Sürekli yanlış bilgiler ve yanlış söylemlerle insanlara belli kalıplar oluşturuluyor. Eğer böyle bir eğitim aslında sadece Üniversitelerde değil ilköğretim düzeyinden itibaren insanlara düzenli olarak ve doğru olarak, geniş çaplı bilgilendirilmeyle verilirse insanlar daha bilinçleneceğinden bazı sorunların azalmasına vesile olabilir. (2K, 30 yaşında 4. sınıf öğrencisi).

Buna ek olarak, bir erkek görüşmeci, diğer dersler kapsamında yer alan haftalık programlar dışında, kolokyumlar, seminerler dizisi, atölye çalışmaları gibi, halkla ilişkiler bölümü lisans eğitim kavrayışını da genişletecek biçimde bu konuyu ele alan platformların genişletilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Böylece belirli ders saatleri kapsamında gerçekleştirilemeyen veya eksik kalan toplumsal cinsiyete ilişkin farkındalık çalışmalarını bu platformlar aracılığıyla çoğaltmak mümkün olabilecektir. Bir diğer öğrenci ise, toplumsal cinsiyet konusunda çok fazla sayıda ders açılması yerine, öncelikle bu konuda henüz yeterli bir farkındalık bulunmadığından, kapsayıcı tek bir giriş dersinin müfredata konularak, bu dersin halkla ilişkiler eğitiminde neden önemli olduğuna odaklanılması gerektiğini belirtmektedir.

Bilinç yükseltme gruplarına katıldığını belirten bir kadın görüşmeci de, bu konuların daha fazla alanda duyulmasını ve tartışılmasını sağlamak adına, lisans eğitimi süresince alınan derslerin niteliksel ve niceliksel artışının da gerekli olduğunun altını çizmektedir.

SONUÇ

Dünyada 20. yüzyılın ikinci yarısından, Türkiye'de ise 20. yüzyılın sonlarından itibaren çeşitli uluslararası kuruluşlar ve raporlar ile halkla ilişkiler lisans eğitimine yönelik pek çok program oluşturma çalışması gerçekleştirilmiştir. Fakat özellikle ilk dönem çalışmaları olarak, söz konusu kurumlar ve üniversiteler ile etkileşimli biçimde üretilen tasarı ve raporlarda, halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet farkındalığı konusundaki derslerin görünür kılınmasına yönelik herhangi bir farkındalık çalışmasında bulunulmadığı görülmektedir.

Özellikle Türkiye açısından, 1970 dönemindeki ikinci dalga feminizmin akademideki yansımaları ve halkla ilişkiler ve tanıtım bölümlerinin iletişim çatısı altında yer almaya başlaması, bu alandaki eğitim programlarında ve derslerde daha geniş bir araştırma zemininin oluşturulması ve toplumsal cinsiyet konusunu ele alan derslerin de bu bağlamda daha görünür olmasını mümkün kılmıştır. Fakat yine de, bu gelişmeler oldukça yakın tarihtir ve halkla ilişkiler literatüründe bu alandaki lisans eğitimi ve toplumsal cinsiyet ilişkisini derinlikli ve tarihsel vurgularıyla ele alarak ortaya koyan çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ek olarak, bu tür çalışmalarda ders müfredatlarına ilişkin niceliksel araştırmalar kadar; söz konusu dersleri bizzat deneyimleyen lisans öğrencilerinin bu derslerin görünürlüğüne veya kendileri için anlamına ilişkin değerlendirmelerine yer veren araştırmaların da yapılması gerekmektedir.

Buna ek olarak; halkla ilişkiler eğitiminde toplumsal cinsiyet görünürlüğü konusunda literatürün genişletilmesi ve çeşitlendirilmesi ile eş zamanlı olarak; halkla ilişkiler lisans ders programlarında da toplumsal cinsiyet derslerinin niteliksel-niceliksel görünürlüğünün artırılması gerekmektedir. Derslere ilişkin müfredat çalışmaları, ders planında toplumsal cinsiyet farkındalığını oluşturan kuramsal ve metodolojik artalanın içerilmesi, Öğrencilerin bu derslerle temaslarının sağlanması ve derslerdeki toplumsal cinsiyet tartışmalarıyla gündelik yaşamları ve meslek yaşamlarının bağlantısının kurulması ve Öğrencilerin söz konusu derslerin durumuna ilişkin düşünce ve taleplerinin değerlendirilmesi bu bağlamda oldukça önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu etkileşim, müfredat, literatür, öğrenci ve öğretim elemanları gibi pek çok kaynağı bünyesinde barındıran bir çalışma sürecini beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada halkla ilişkiler lisans öğrencilerinin konuya ilişkin değerlendirmelerinden hareket etmenin, öğrenciler açısından bu bölümdeki toplumsal cinsiyet derslerinin yeterli bulunup bulunmadığı ve onlar için nasıl bir anlam taşıdığı gibi sorulara dikkate değer yanıtlar sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; öğrencilerin neredeyse tamamı çoğu zaman, toplumsal cinsiyet konusu ve buna ilişkin bir eleştirel bir tartışma ile ilk kez üniversitede ve lisans eğitimi sırasında karşılaşmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyeti görünür kılma çabası sürerken bu “geç kalmış ilk”in de toplumsal “cinsiyet ve toplumsallaşma” gibi bir alt başlıkla mercek altına alınması gerekmektedir.

Derslerin biçimsel olarak görünürlüğü ile, uygulamalı olarak öğrencilerin gelecekteki mesleki ve sosyo-kültürel yaşamlarındaki karşılıklarının birbirinden farklı anlamlar taşımakta olduğu, öğrenciler tarafından vurgulanan bir diğer önemli bulgudur. Öğrenciler, kendi bölümlerinde temel bir toplumsal cinsiyet dersinin olmasını istediklerini açıkça ifade etmişlerdir ve bu konuyu ele aldıkları diğer derslerindeki deneyimlerinden hareketle öğrendiklerini, çalıştıkları departmanlarda, ürettikleri ürün ve hizmetlerde, ayrıca da gündelik yaşamlarında kurdukları ilişkilerde uyguladıklarını ve almak istedikleri dersin, kendilerine böyle bir farkındalık kazandırma sorumluluğunu da üstlenmesi gerektiğinin altını çizmektedirler.

Dolayısıyla görüşme yapılan öğrenciler açısından bir toplumsal cinsiyet dersi almanın veya alacak olmanın kendi geleceklerindeki iş yaşamları ve sosyo-kültürel pratikleri açısından eleştirel değerlendirmeyi mümkün kılan, ayrımcı ve cinsiyetçi uygulamalara yönelik farkındalık kazandıran ve onları bu konuda ‘bilinçlendiren’ bir anlam taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin verdikleri yanıtlar doğrultusunda toplumsal cinsiyet kavrayışları ve bu konuya ilişkin farkındalıklarının, aldıkları derslerde bu konuya yönelik olarak yürüttükleri okuma ve tartışmalar ölçüsünde arttığı görülmektedir. Bu nedenle öğrenciler de halkla ilişkiler bölümünde kendi beklentilerini karşılayacak dersleri ve bu alandaki farkındalığı artıracak çalışmaların çoğaltılması konusunda fikir birliğine sahiptirler. Bunun sonucunda, öğrencilerin değerlendirmelerinden hareketle; bir temel toplumsal cinsiyet dersine duyulan gereksinim kadar, bu bölümdeki diğer kuramsal ve uygulamalı derslerde hatta bunun da ötesinde kolokyumlar, atölyeler, seminerler ile daha geniş bir zeminde ele alınan konuların toplumsal cinsiyet kavrayışı ile ilişkilendirilmesi, halkla ilişkiler lisans eğitiminde bu tür bir farkındalığın oluşturulması adına bir öneri, daha da ötesinde bir gereksinim olarak belirginleşmektedir.

KAYNAKÇA

Acar Savran, G. (2009). “Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin” İstanbul: Kanat.

Andsager, J.L. & Hust, S. J. T. (2005). “Differential Gender Orientation in Public Relations: Implications for Career Choices” *PR Review*, 31 (1), s.85-91.

Alankuş S. (2012). *Önsöz Neden Kadın Odaklı Habercilik?*, “Kadın Odaklı Habercilik”, II. Basım, (der.) Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı.

- Cangöz, İ. (2013). "İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ve Cinsiyetçi Şiddetle İlgili Görüşleri", *İletişim*, Sayı.19, s.41-64.
- Çelenk, S. (2010). *Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar*, "Televizyon Haberciliğinde Etik", (Edt.) Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, 229-236. Ankara: AU İLEF.
- Farmer, B., & Waugh, L. (1999). "Gender Differences in Public Relations Students' Career Attitudes: A Benchmark Study". *Public Relations Review*, 25, s.235-249.
- Grunig, L. A., Toth, E. L., & Hon, L. C. (2000). "Feminist Values in Public Relations". *Journal of Public Relations Research*, 12(1), s.49-68.
- Miller, D., Kernisky, D.A. (1999). "Opportunity Realized: Undergraduate Education Within Departments of Communication.". *Public Relations Review*. 25 (1), s.87-100.
- Saktanber, A. (1990). *Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya İyi Eş Fedakâr Anne*, "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısı", (der.) Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim.
- Sayılan, F. (2012). "Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar" Ankara: Dipnot.
- Sha, B. L. & Toth, E. L. (2005). "Future Professionals' Perceptions of Work, Life and Gender Issues". *Public Relations Review*. 3, s.93-100.
- Tanrıöver, H. (2012). *Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri*. "Kadın Odaklı Habercilik", II. Basım, (der.) Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı.
- Van Lauven, J. (1999). "Four New Course Competencies for Majors", *Public Relations Review*. 25(1), s.77-85.
- Yamanoğlu, M., Hızal, S., ve Özdemir, P. (2013). "Türkiye'de Halkla İlişkiler Tarihi: Kurumsallaşma Yılları 1960-1980". Ankara: De-Ki.
- Yıldırım Becerikli, S. (2004). "Türkiye'deki Lisans Düzeyindeki Halkla İlişkiler Eğitimine İlişkin Bir Değerlendirme", *2nd International Communication in the Millennium: A Dialogue Between Turkish and American Scholars*, University of Texas, Anadolu University, İstanbul University, Vol.I, p.193-219, İstanbul.
- Yıldırım Becerikli, S. (2008). "...ve Halkla İlişkiler: Şeytanın Avukatlığından Arabuluculuğa; Bir Disiplinin Eleştirel Analizi". Ankara: Karınca.